

סנהדרין כז

משה שווערד

1. שיעורי ר' דוד מסכת סנהדרין דף כז עמוד א

קלח) מ"ש אם אומרים עמנו הייתם, או שאומרים חללתם שבת. גמ' רבא אמר מכאן ולהבא הוא נפסל, עד זומם חידוש הוא, מאי חזית דסמכת אהני, סמוך אהני, אין לך בו אלא משעת חידושו ואילך.

ולכאורה צ"ב מ"ט הוי חידוש, מ"ש מהיכא דמעידין עליהן שעברו על שאר איסורי תורה כגון שחיללו שבת, דודאי דאינו נאמנין להעיד על עצמן שלא חיללו שבת, ולא הוי חידוש דהשניים נאמנין. וא"כ ה"ה הכא כשמזימין את הראשונים הרי אומרים שעברו על איסור דעות שקר ופשוט שאינו נאמנין על עצמן, ומ"ט הוי חידוש דהמזימים נאמנין.

וצ"ל דהיכא שמעידין שעברו עבירה, אינו יכולין להעיד על עצמן שלא עברו, דאין להן תורת עדות ע"ז, משא"כ הכא שמעידין על מעשה, ויש להן דין עדות שנאמנין ע"ז, א"כ אף כשבאים אחרים ואומרים עמנו הייתם, אין לנו להאמין לאחרונים יותר מלראשונים, כיון דסו"ס הרי גם לראשונים יש נאמנות להעיד על המעשה, [ואפשר דהאחרונים הם השקרנים, וממילא היה צריך להשאר תרי ותרי], דהא ע"י עדותן של כל אחד הוו האחרים שקרנים. ומשו"ה שפיר הוי זה חידוש דהמזימים נאמנים, ואין לך אלא משעת חידושו ואילך, [וע"ע לקמן (סימן ט"ו) מש"נ בזה].

2. ספר דרד"מ

עד זומם חידוש הוא וכו' - הטור (חו"מ סל"ח) כתב דהטעם דהאחרונים נאמנים יותר מהראשונים הוא משום שהמזימין מעידין על גופן של עדים וכאלו שמעידים עליהם שחללו שבת וכדומה דנאמנים (וכ"כ הרמב"ן עה"ת בפרשת שופטים), והלח"מ (פי"ח מעדות ה"ב) הקשה דבגמ' כאן משמע דאין סברא להאמין לאחרונים ותירץ דאביי חולק על רבא וסובר דאי"ז חידוש, וע"ש שדייק דהרמב"ם סובר דגם אביי מודה דהוי חידוש ודלא כהטור, [ואולם בשעורי הגרש"ר (מכות ס"ג אות ג) כתב דגם הטור מודה דעד זומם הוי חידוש (ולא דמי למעידין עליהן שחללו שבת דכשמעידים עמנו הייתם הם מוכחשים מהעדים שהעידו שראו) והטור רק ביאר את הגדר מה בין הכחשה להזמה, וכ"מ בחינוך מצוה תקכד, וע"ע מש"כ במכות ה. אות ד.]

3. תוספות בבא קמא דף עב/ב

אין לך בו אלא משעת חידושו ואילך - אין להקשות מנא ליה דמהימני המזימין לפוסלן נימא דאין לך לרבוני אלא חידושו ועשיתם לו כאשר זמם אבל אין נפסלין דודאי כיון דמשלמין ממון ונהרגים כ"ש נפסלין דלא המנינהו רחמנא לחצאין ...

4. ספר קובץ שעורים ח"א - מסכת בבא קמא דף עב/ב

(מה) תוד"ה אין לך בו וכו'. דלא הימנינהו רחמנא לחצאין וכו'. צ"ע, דא"כ הא דאין נאמנין למפרע הוא גם כן לחצאין, ועוד למ"ד בעל שאמר גירשתי למפרע אינו נאמן גם מכאן ולהבא דבחד גופא לא פלגינן דיבורא והכא אמאי מלגינן, י"ל דהתם כיון דלא פלגינן אינו נאמן כלל, אבל הכא א"א לומר שלא יהו נאמנין כלל דהא רחמנא הימנינהו למזימין, אלא שנאמר כיון דלא פלגינן יהו נאמנין גם למפרע מתוך שנאמנין להבא, הא לא אמרינן, מיהו בפ"ק דגיטין דף ח' גבי עבד פליגי בהא תרי לישני, למ"ד דלא פלגינן, אם אינו נאמן כלל, או שנאמן לגמרי, וכן בפ"ק דסנהדרין גבי פלוני רבע שורי, ס"ל לרבא לפי פירש"י דמתוך שנאמן על הרובע נאמן גם על השור, וה"נ נימא מתוך שנאמן להבא יהא נאמן גם למפרע:

5. יד רמ"ה מסכת סנהדרין דף כז עמוד א

איכא בינייהו כגון דאסהידו ביה תרי בחד יש אומרים כי שתי כיתות העידו בכת זו שנים אמרו לכל אחד עמנו היית במקום פלוני למ"ד משום חידוש ליכא למ"ד משום פסידא דלקוחות איכא אי נמי דאסהידו תרי בתרי ופסלינהו בגזלנותא חידוש ליכא דהא לאו לשקורי סהדותייהו דמסהדי אאחריני קאתו כי היכי דנימא תרי ותרי נינהו אלא אסהודי קא מסהדי עלייהו דעברו עבירה דמיפסלי עלה ואפי' רבא מודה דמיפסלי למפרע משעת גזלה למ"ד משום פסידא דלקוחות השתא נמי חיישינן לפסידא דלקוחות. ואי קשיא לך להא דאמרי' איכא בינייהו דאסהידו תרי בחד מאי נפקא מינה מכל מקום הני ארבעה והני תרי מכחשי להו אכתי חידוש הוא דקא קי"ל תרי כמאה ומאה כתרי. [1] ואית דמוקמי לה בעדות מיוחדת דאשתכח דהנך תרי קמאי לא מסייעי אהדדי. [2] ולא ידענא מאי קא קשיא להו דהא גמרא לא קאמר אלא כגון דאסהידו תרי בחד דמשמע דלא קא מיירי אלא בחד סהדא גרידא כגון דאתא לחיוביה שבועה ואיתזים ואינהו הוא דקארו מוקמ' לה בדאסהידו תרי בחד ותרי באידך חד ואמטו להכי קשיא להו:

6. שיעורי ר' דוד מסכת סנהדרין דף כז עמוד א סימן ט"ז [השני] - בענין שתי כתי עדים המכחישות זו את זו

(א) האם בהכחשה חשיב שמעידין על גופן שהן פסולים, או לא

הנה בשתי כתי עדים המכחישות זו את זו, יש לעיין האם חשיב דכל כת מעידה על חברתה דהם רשעים, דבזה שאלו אומרים לוח ואלו אומרים לא לוח, הוי כאילו מעידים אלו על אלו שקר אתם מעידים, וכמו שאומרים גזלנים אתם. [ורק דבעלמא כשעדים מעידים על שנים גזלנים אתם, אין להם כח עדות לומר אתם אומרים שקר, אבל הכא דיש לשני הכתות כח עדות, הוי כמו שכל כת מעידה על חברתה גזלנים אתם]. או דלמא לא הוי כלל עדות זה על זה שהם רשעים, רק כל עיקר עדותן הוי רק על עצם הדבר אם היה המעשה או לא. ורק דממילא אנו רואים שהם פסולים, דלדברי כל אחת, הכת השניה העידה שקר. אבל אין זה נכלל בעדותן, דיחשב שמעידין עליהם שהם אומרים שקר.

(ב) דעת הב"ח דלא הוי עדות על גופן שהן פסולין והנה הב"ח כתב, דאין כאן עדות זה על זה, דרשעים הם. דהנה השו"ע (ס' ל"ד סעי' כ"ח) כתב, דאם באו שנים והעידו על אחד שהוא פסול, ובאו שנים אחרים והכחישום, הרי זה ספק פסול מדרבנן, מחמת תרי ותרי. ובקצוה"ח (סק"ו) הביא דרבים מקשים מ"ש משתי כתי עדים המכחישות זו את זו, דקי"ל כרב הונא דשתייהן כשרות, דהא התם נמי על כל כת הוי תרי ותרי אם הם כשרים, ומ"ט התם מוקמינן כל כת אחזקת כשרות, ואדם זה שיש עליו תו"ת פסול מספק.

והביא דהב"ח תירץ, דבשני כתי עדים המכחישות זו את זו, אין כאן עדות על אחת מהן דפסולין הן, אלא דאנן חזינן לפי דבריהם דחד מנייהו מסהיד שקרא, ולהכי מוקמינן כל כת אחזקתו. משא"כ בתו"ת על אדם אחר אם הוא פסול, כיון דעכ"פ איכא תרי דאמרי שהוא פסול, אע"ג דאיכא תרי דמכחישי להו, לא מוקמינן אחזקה, דקי"ל תו"ת ספיקא דרבנן היא.

הרי מבואר להדיא דסובר הב"ח דבכל שתי כתי עדים המכחישות זו את זו, אין כאן עדות אחת על חברתה דרשעים הם.

(ג) כיון דהם עדים על עצמן שאומרים אמת אין אחרים יכולין להעיד עליהם שאומרים שקר ואינו מובן מ"ט באמת לא הוי עדות שרשעים הם, דמה חילוק איכא אם אומרים גזלנים הם, או שאומרים שהעידו שקר, ונהי דלגבי זה שאומרים שהעידו שקר איכא עדות של הכת האחרת דאינה שקר, עכ"פ להוי כמו תרי ותרי. ומוכרח מזה דכיון דהם עצמם יש להם דין עדות שהעידו אמת, א"כ אין עדותן של האחרונים יכולה להיות עדות שעברו עבירה שהעידו שקר, אלא כל עדותן הוי רק הכחשה על המעשה, שלא היה, וממילא רק אנן חזינן דחד מנייהו מסהיד שיקרא.

7. חידושי הר"ן מסכת סנהדרין דף כז עמוד א

אי ודאי קטל נפשא ליכהיניהו לעיניה. [1] פירש רש"י ז"ל ינקרו עיניו משום דבטלי דיני נפשות ולא היה יכול להמיתו במיתה האמורה בו וקנסא הוא דקא עבוד ביה מפני שב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה. ותימה הוא דדין מכין ועונשין שלא מן התורה יותר חמור הוא ממה שהוא דין תורה ויותר צריך דיינין גדולים ומומחין והאיך אפשר לעשות זה בבבל שאין להם כח בדיני נפשות כלל אפילו במה שהוא דין תורה [2] לפיכך פ' ה"ר דוד ז"ל שריש גלותא לא מכח ב"ד היה עושה שהוא לא היה דיין אלא מכח המלכות שדין המלכות לבער אנשי הרעות והיה נותן רשותו לריש גלותא לעשות הדבר כפי דעתו:

8. שיעורי ר' דוד מסכת סנהדרין דף כז עמוד א

קפב) אי מהני רשות לענוש ממלך עכו"ם אמנם צ"ע בדברי הר"ן שכתב דעשה זה ברשות המלך. דהא ברמב"ם (הל' מלכים פ"ג ה"י) כתב באמת, דהמלך יכול לעשות כרצונו לחיזוק הדת בלא עדים והתראה, אך הלכה זו הוי רק למלך ישראל, אבל למלך עכו"ם לא מצינו זה. ורק דבהל' גזילה (פ"ה) כתב הרמב"ם דין דינא דמלכותא דינא, אבל זה רק נזכר שם לענין ממונות, אבל לא לענין עונשין, והר"ן הרי כתב כאן אף לענוש עונש הגוף נמי. אך באמת מצינו כן בשטמ"ק בב"מ ריש פרק השוכר את הפועלים (בשם הריטב"א) גבי ר"א בר"ש שהיה תופס גנבים, דכתב נמי דשליחא דמלכא הוא ומדיני המלכות להרוג בלא עדים והתראה לייסר העולם כמו שראינו בדוד שהרג גר עמלק ושלוחו של מלך כמותו. הרי מפורש בשיטה זו, דאף מלך עכו"ם הוי נמי בדין זה, כמו מלך ישראל, וכמ"ש הר"ן (וע"ע להלן ס"ק ש"ט).

9. יד רמ"ה מסכת סנהדרין דף כז עמוד א

ודייקנין ותהוי נמי רבי יוסי הא קי"ל רבי מאיר ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי. ומפרקינן שאני הכא דסתם לן תנא כרבי מאיר והיכא סתם לן כי האי דפשטינן במעשה דבר חמא. דבר חמא קטל נפשא אמר ליה ריש גלותא לרב אחא בר יעקב פוק עיין אי ודאי קטל נפשא לכהייהו לעיניה. ואית נוסחי עתיקי דאית בהו לכחליניהו לעיניה וחד טעמיה נינהו כלומר לכחלי' לעיניה במכחול המלובן באור לסמוייה. דאע"ג דבטלו דיני נפשות האי קנסא עבד' ביה דב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה. רוב חכמי הגאונים פ' קונסין אותו ונוטלין ממנו ומכהים את כחו ואת רוחו. ויש אומרים שמתא וראשון עיקר מהנהו נוסחי דאית בהו לכחליניהו לעיניה.

10. שערים מצ' בהלכה

אי ודאי קטל ליכהיוהו לעיניה. | פרש"י ינקרו
את עיניו דבטלו מיתות ב"ד, והאי קנסא
קא עבדינן ביה, דב"ד מכין ועונשין שלא מן
התורה כו'. וכן פירש ביד רמה. | ובנמוק"י לקמן
(טז. מדפי הרי"ף) כתב דהיינו לענשו בקצת
מה שחייבה עליו תורה, כגון שיכהו עיני
ההורג שנתחייב מיתה, אבל לחייבו לגמרי
כדין תורה לא, דלזה בעינן סנהדרין סמוכין.

11. שערים מצ' בהלכה

וקבליה לכרגיה דכולי שניה. | פרש"י משום
דרב פפי היפך בזכותו, הצילו כל
ימיו ממנת המלך. | וביד רמה הקשה, היכי שרי
ליה לקבולי מיניה, והא קא אתי לידי שוחדא,
ומפרש דרב פפי לאו דיינא הוה, אלא מיקם
הוה קאי התם ועיין ליה בדיניה בהדי דיינא.
| וברא"ש (סי' יז) כתב, שקיבל לדבר בעדו אל
המלך לפוטרו מן המס [ועי' ביד דוד שכתב כן
בכוונת רש"י, דלכן נקט רש"י "הצילו כל ימיו
ממנת המלך", ולא נקט שפרע בעדו כו'],
ובלאו הכי פטירי רבנן מכרגא [עי' ב"ב ח.]. |

12. מרגליות הים

ה. וקבליה לכרגיה דכולי שניה. בתשובות זכרון יהודה
לר"י בן הרא"ש (ברלין תר"ו) נ"ג ע"ב הביא בשם רבינו מאיר
ז"ל דלא כדין היו מטילין וכעובדא דבעי ע"ה למירמי דמי כלילא
אדרבנן כשקבל ההוא מרבנן כרגא דבר חמא ולא חש לחשדא דאינו
אלא כמבריה ארי כו'. | וע' ברא"ש הכא שכ' משום דבלאו הכי פטירי
רבנן מכרגא, וראה סמ"ע חו"מ סי' ל"ד ס"ק מ"ז. | וביד רמה כ'
וכי תימא רב פפא היכי שרי ליה לקבולי מיניה והא קא אתי לידי
חשדא, רב פפא לאו דיינא הוה אלא מיקם הוה קאים התם ועיין
ליה בדיניה בהדי דייני, ובוזא יונח אשר ידע בר חמא שרב פפא
היפך בזכותו בעוד שמכניסין הבע"ד אך אחרי שכבר גמרו ע' לק'

13. מרגליות הים

ז. אחיו ואחי אביו כו'. במאירי (ע' קד) הרבה נתקשה לראשונים האריך לא שנה אביו ובנו, ואם מפני שבאים בק"ו הרי כשאתה מעיין בפרטים אתה מוצא הרבה שהם באים בק"ו כו', נראה שלא חשש למנות אלא אותם שבאו מכח דרשה אבל אבות ובנים דבהדיא כתיבי לא יומתו אבות על בנים לא חש למנותם.

14. שערים מצ' בהלכה

ובהגה' אשר"י לעיל (פ"א סי' ו) הביא בשם אור זרוע (שם סי' ה) דאזהב ושונא מיפסלי לכתחלה אבל לא בדיעבד. ואם דנו דיניהם דין. אבל בתשו' הרא"ש (כלל נו-ט) מבואר דנפסל אפי' בדיעבד. וכן דעת הטור (חו"מ סי' ז). ובב"י (שם) כתב, דדעת הרמב"ם דנפסל רק לכתחלה. ובתשו' מהר"ם מלובלין (סי' סג) כתב דדעת הרמב"ם דנפסל אפי' בדיעבד. וכן

15. מרגליות הים

כד. כדתניא ואף בעונות אבותם אתם ימקו כשאוחזין כו'. בתו"ח דלכך כתיב „אתם” דמשמע בשביל שיש עונות אבותם אתם שאוחזין בהן לכן ימקו, ובעט"ז כ' דעיקר הסיבת מיתה היא מחמת חטאו לבד והא דכתיב פוקד הוא כדמצינו בקרא וביום סקדי ופקדתי וגו', וגם מצינו שעל עשה מענשין בעידן דריתחא א"כ עיקר הסיבה היא מחמת חטאו שיש עי"ז חרון אף ואז מגלגלין עליו את

הכל, ובוזה מיושב מה שיוקשה לכאורה הרי חטא היינו שוגג ועון הוא מזיד וא"כ האי קרא בחטאו ימותו קאי אשוגג ופוקד עון קאי על מזיד כו' עי"ש, ובמאור ושמש פ' תשא ל"ד ז מביא בשם הרה"ק רי"מ מזלוטשוב כשאדם חוטא ממשיך על עצמו זוהמא ופוגם נפשות בניו שמוליד אחרי כן והם שנענשו בעון אבותיהם למרק הזוהמא כו', וכן הביא בפתח עינים בשם גורי האריז"ל כשאדם עבר עבירה ואח"כ הוליד הנה אלו הבנים היו אצלו בכח כשעבר לכן נפקד עליהם העון כאלו הם חטאו, אבל הבנים שכבר נולדו ואח"כ עבר הם לא יענשו בעון אבותם וזשה"כ אף בעונות אבותם „אתם” ימקו, היינו כשהיו עוד אתם בכחם.

16. דף על הדף סנהדרין דף כז עמוד ב

בגמ': לא יומתו אבות על בנים מה תלמוד לומר אם ללמד שלא ימותו אבות בעון בנים ובנים בעון אבות הרי כבר נאמר איש בחטאו יומתו אלא לא יומתו אבות על בנים בעדות בנים ובנים לא יומתו על אבות בעדות אבות.

החידושי הרי"מ תמה על דברי הגמ', דלכאורה מדוע צריכים אנו ילפותא מיוחדת כדי ללמוד שאין הבן יכול להעיד על אביו ולהיביב בכך מיתה, תיפוק ליה מצד שהבן נוגע בדבר כיון שכשימות אביו יזכה בירושתו.

כ"ק אדמו"ר הפני מנחם זצ"ל בתורתך שעשועי (פר' שופטים) מיישב קושיא זו, דמצינו מספר אופנים דהבן אינו נוגע בדבר וא"כ מצד נגיעה ליתא, וזקוקים אנו לדרשה מיוחדת כדי למעט עדות בנים על אבות, וכגון באופן שהבן מעיד שאביו מורד במלכות וחייב מיתה, דבכה"ג לא יזכה בנכסיו כיון דנכסי מורד במלכות למלכות, או באופן שהאב הדיר את בנו מנכסיו, או שהקדיש את כל נכסיו וא"כ בין כך לא יהיה לבן חלק בנכסי אביו. (אלא דבזה יש להסתפק, כיון שעדיין שייך שאביו ישאל על נדרו או על הקדשו, וא"כ שוב הוי הבן נוגע בדבר, וכן שייך שיפלו לאב נכסים לאחר נדרו או הקדשו), ועוד דאי' בהמשך דברי הגמרא, דמפסוק זה גם ילפינן לענין אחים ובני דודים דפסולים להעיד, וא"כ אין כאן נגיעה כלל, ולכך זקוקים אנו לילפותא מיוחדת.

17. דף על הדף סנהדרין דף כז עמוד ב

בגמ': פוקד עון אבות על בנים התם כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם.

דבר זה נוגע לדינא כמבואר בשו"ת נודע ביהודה (יו"ד חלק ב' סימן ס"ט) נשאל בדבר מי שנשדך עם בתולה ואח"כ השתמד אבי אבי הכלה, אם יכול לבטל השידוך. **וכתב בתוך הדברים** דעל זה מקרא מלא דיבר הכתוב (שמות ל"ד ז') פוקד עון אבות על בנים וגו' על שלשים ועל רבעים.

ואע"ג דאמרינן הכא דהיינו דוקא באוחזין מעשה אבותיהם בידיהם, מכל מקום יכול המשדך לחוש פן יהי' לו ח"ו זרע דלא מעלי, ואם לא עון המקולקל הזה, לא הי' זרעו סובל רק בעון עצמו, אבל עכשיו שגם אבי האב קלקל, יתוסף עליהם עונש חמור עון אבי אבא.

והביא כיוצא בזה משו"ת הרא"ש (כלל ל"ד סי' א') במי שאחות המשודכת המירה את דתה, וכתב דיכול לבטל השידוך, וא"כ ק"ו היא בנידון הנ"ל שאבי אביה השתמד שיכול לבטל את השידוך מטעם הנ"ל.

ועיין שם בליקוטי הערות משו"ת באר משה (להגרמ"נ ירושלמסקי) שדן בזה אם אצל אבי האב נפקד העון לבן בתו, או שכיון שאינו מתייחס אחריו דלמשפחות בית אב אזלינן, אין העון נפקד אחריהם.

18. תלמוד בבלי מסכת שבת דף נד/ב

כל מי שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיחה נתפס על אנשי ביתו באנשי עירו נתפס על אנשי עירו בכל העולם כולו נתפס על כל העולם כולו

19. שולחן ערוך יורה דעה הלכות נידוי וחרם סימן שלד סעיף מח

אם נידו לאדם אחד על שעבר עבירה, וגזר השר עונש על מי שיחזיק הנידוי, חייבים ליכנס בספק עונש כדי להחזיק דתנו. אבל אם נידוהו על דברים שבינו לחבירו, כגון שהוליכו לערכאות של עובדי כוכבים, אין אנו חייבים ליכנס בסכנת העונש. **הגה:** צו וע"ל סי' רכ"ח גם סעיף מ"ז וגם בסימן רל"ב סעיף י"ב. **עא**] **אף על פי שחייב אדם למחות בעוברי עבירה, וכל מי שאינו מוחה, ובידו למחות, נתפס באותו עון, עב**] **מכל מקום אין אדם חייב להוציא ממונו על זה.** (יט) **<כג> ולכן נהגו להקל מלמחות בעוברי עבירה, שיש לחוש שיהיו עומדין על גופנו ומאודנו** (מהרי"ו סימן קנ"ז).

20. פתחי תשובה יורה דעה סימן שלד

(יט) ולכן נהגו להקל - **עיין בס' בכור שור בחדושי למס' סוטה דף מ"ז ע"ב שכתב דמזה דשו רבים וכהתירא דמי להם לחנוף לאשר לו שם ויד קצת אצל שום שררה** או שאר תקיפות **אע"ג דלא ברי היזיקא** ע"כ תפוג תורה ואין כופין אם איש את רעהו חיים בלעו ובאמת טעות גמור הוא **דדברי מהרי"ו לא נאמרו כ"א בברי היזיקא** ואלת"ה בטלת לא תגורו מעיקרא דודאי לא נאמר לא תגורו כ"א בדאיכא מקום לירא והאריך בזה:

21. עיו"כ: ודוי של רבינו נסים

רבונו של עולם, לא על עצמי בלבד אני מתפלל ומתנדה, כי אם בערי ובער קהליך העומדים לפניך. ואף על פי שאיני ראוי ולא זכאי להתנדות על עצמי, וכל שכן על אחרים, אצל כי ידרוך להארין אפך.

1. ספר גור אריה על שמות פרק כ פסוק ה

[יא] כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם. דאם לא כן הרי כתיב (דברים כד, טז) "לא יומתו אבות על בנים", אלא כאן כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם. ואם תאמר, וכי בשביל שחטא יוסף לו עונש, דסוף סוף "איש בחטאו יומתו" (שם), דע כי זה דבר נפלא, כי הבן הוא ענף האב, כמו שהענף הוא חלק מן השורש היוצא ממנו, ולפיכך כאשר אוחז מעשה אבותיו בידי - הרי הוא נחשב חלק אחד מן האב, דהבן הוא כרעיה דאביו, ולא שייך בזה "איש בחטאו יומת", כיון דהוא חלק האב, כמו שהענף הוא חלק השורש, ויוצא ונמשך הימנו הבן. אבל אם אין אוחז מעשה אבותיו בידי, הרי הוא נפרד מן השורש, וכאילו היה ענף שהוא כבר נפרד מן השורש, ושוב לא נענש בחטא אבותיו. ויש בזה עוד דבר נפלא מאוד:

2. ספר תורת חיים על סנהדרין דף קב/א

לאחר עשרים וארבעה דורות נגבה פסוק זה. לפי שנאמר פוקד עון אבות על בנים על בני בנים וגו' ואמרו חז"ל כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם וכן ת"א על בנין מרדין והטעם נראה משום דזימנין האב חוטא ואין הקב"ה פורע ממנו את הכל אלא הוא יתברך ברחמיו מסלק החטא ההוא לצד אחר כאלו נשכח ממנו כביכול וכשרואה אחד מבני בניו אוחז מעשה האב בידו חוזר וניעור החטא הקדום ונוכח לפניו יתברך וכיון דברא כרעא דאביו הוא פורע לו יתברך גם את חטא האב ...

3. ספר פנים יפות על שמות פרק כ פסוק ה

כי אנכי ה' אלקיך א-ל קנא פוקד עון אבות וגו'. אחז"ל [סנהדרין כז ע"ב] והא כתיב איש בחטאו יומתו, כאן כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם, וכן פירוש התרגום כד משלמין בניה למחטא בטר אבהתהון, ענינו כי העון שהוא מזיד ופוגם במחשבתו, אף הבן הנאצל ממחשבת אביו הוא דבוק בו, אבל בחטא שהוא שוגג בלא מחשבה, אין בזה דביקות בזרעו אחריו, ע"כ כתיב איש בחטאו ימות שהוא שוגג, אבל עון שהוא מזיד פוקד עון אבות על בנים, ואף כי המזיד במחשבה ובמעשה, וכיון שהמעשה אין בו פקידה לבנים, ממילא אין עונש במחשבה אבל כשהבן אוחז מעשה אבותיו בידו, אף שהיה בזה התנצלות שאין זה מזיד כיון שמעשה אבותיו בידו, כמ"ש חז"ל [חולין יג ע"ב] נכרים בזמן הזה לאו עובדי ע"ז, אלא מעשה אבותיהם בידיהם. מ"מ מצטרף המחשבה של אביהם ומעשה שלהם להיות כמזידים גמורים. והיינו שפירוש התרגום כד משלמין בניה למחטא שנשלם העון ע"י חטא של הבנים, ובהצטרפות מחשבת אביהם. והיינו דכתיב [איכה ה, ז] אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו שהוא המזיד שמתקיים מחשבת אב בבנים. ובהו י"ל מ"ש דוהע"ה [תהלים קד, לה] יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם וגו', שהחטאים שהם שוגג יתמו מן הארץ כשהם מתים, ואין עונש לבנים, אבל הרשעים שהם מזידים, אף שאינם בעולם עוד, הוא מתקיים בבניהם, והיינו דאמר עוד אינם אף לאחר שאינם בעולם:

4. ספר בית אלקים - שער התשובה - פרק עשירי

ולסבת הסתלקות קצת מכיבוד אב ואם לבת כשתנשא להיותה תחת רשות בעלה, זכה לו הא-ל ית' בקטנותה ונערותה יותר מן הזכר, והוא ענין מכירתה כמ"ש (שמות כ"א) וכי ימכור איש את בתו לאמה וכו', ועל דרך זה הבנים הקטנים הם כנכסי האב וקניניו והם נענשים ומתים בעון אבותם, וכמו שאמרו ז"ל בשבת (ל"ב) בעון נדרים או בעון ביטול תורה או מזוזה בנים מתים כשהם קטנים, וכשהם גדולים אינם נתפשים בעון אבותם, כמו שכתוב (דברים כ"ד) איש בחטאו יומתו, כשהוא איש לא יומת אלא בחטאו, וכמו שאמרו בסנהדרין (כ"ז) כשהוא אומר איש בחטאו יומתו כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם, כי אפילו שאוחז מעשה אבותיו אינו מת אלא בחטאו, אבל יסורין יסבול בעון אבותיו כשאוחז מעשיהם, כי המיתה על חטאם הוא ששלל מהם לא היסורין, כמו שאמר איש בחטאו יומתו, שיש לו חטא ולאביו חטא ואינו מת אלא על חטאו, אפילו שנמשך לו מחטא אביו שאחז מעשיו, ולכך אמר הכתוב פוקד עון אבות על בנים כשאוחזים מעשה אבותם בידם ג"כ, והם נענשים על חטאם, אלא שאינה מגעת הפקידה עד המות אלא ביסורים, כי כיון שבקטנותם היו נענשים במיתה בענין אבותם, די להם כשיגדלו שלא יענשו במיתה כי אם ביסורין בעון אבותם ועונם שאחזו בהם, אבל לא תמשך עונש לבנים בעון אבותם ואפילו אוחזים מעשיהם כי אם עד שלשים ועד רבעים כמ"ש הכתוב, כי אין האדם משיג לראות בני בנים כי אם עד דור רביעי, וכמ"ש הכתוב (בראשית נ') וירא יוסף לאפרים בני שלשים גם בני מכיר וגו', וכיון שאינם נענשים על עון אבותם כי אם כשאוחזים מעשיהם, א"כ אי אפשר שימשך פקידת העון על יותר מרבעים, כי הבאים אחריהם לא ישיגו לראות האב הזקן חמישי להם כדי שיאחזו מעשיו ויענשו ג"כ על עונו...

ומה שראינו בענין עון העגל שאמר הכתוב (שמות ל"ב) וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם... נראה שנמשך פקידת העון יותר מכ"ד דורות אפילו למי שאינו אוחז מעשה אבותיו. ולתשובת זה אני אומר, כי צריכים אנו לומר כי יש הפרש גם בזה בין החוטא בענין ע"א למי שחוטא בשאר העבירות, כי המודה בע"א ככופר בכל התורה כולה, והוא זרעו נענשים עד כמה דורות...

ועוד אפשר לומר, כי גם בע"א אין הקב"ה פוקד עון אבות על בנים אלא עד ד' דורות כפשט הכתוב שאמר בעשרת הדברות בענין ע"א כי אנכי ה' אלקיך אל קנא פוקד עון אבות על בנים וגו', וזה אינו אלא בעון יחיד כי כל הדברות לא נאמרו אלא בלשון יחיד, אבל כשרבים חוטאים בענין ע"א פוקד עליהם עד כמה דורות כאמרו וביום פקדי ופקדתי עליהם וגו'...